

Plan van aanpak t.b.v. aanvraag subsidie Gelijke Kansen / lijn "10-14"

Aanvraaggegevens

Referentie/kenmerk: xxx

Penvoerder

Naam bevoegd gezag	Stichting Openbaar Vorgezet Onderwijs Noord-Holland-Noord
Bevoegd gezag nr.	13652
Sector	VO
Postadres	Postbus 9081 1800GB ALKMAAR
Provincie	Noord-Holland
Vakantieregio	Noord

Contactpersoon aanvraag

Voornaam	Bas
Achternaam	Warner
E-mailadres	b.warner@oog.nl
Telefoon	06-33988706

Aanvragende school

Naam school	Stedelijk Dalton College Alkmaar
BRINnr.	19ZQ
Bevoegd gezag nr.	13652

Partners in de aanvraag (zie ook samenwerkingsovereenkomst)

Samenwerkende partij 1	Stg. Alkmaarse Katholieke scholen - RK Basisschool Erasmus BRIN 22 JV - BG-nr. 60997
Samenwerkende partij 2	Gemeente Alkmaar
Samenwerkende partij 3	Stg. Samenwerkingsverband Noord-Kennemerland PO PO2703
Samenwerkende partij 4	Stg. Samenwerkingsverband Noord-Kennemerland VO/VSO VO2703

1. Inleiding en aanleiding tot de aanvraag

Overgangsmomenten in ons onderwijsstelsel behoren voor de meeste leerlingen tot de meest kwetsbare momenten in hun onderwijsloopbaan. Zeker de jaren rond de overgang van primair naar voorgezet onderwijs brengen risico's met zich mee. Voor leerlingen vormt dit immers niet enkel het inruilen van de vertrouwde en pedagogisch voorspelbare omgeving voor een onbekende en prikkelrijke omgeving van het voortgezet onderwijs. Het betekent eveneens een belangrijke transitie van kind naar puber/adolescent, met alle psychologische en fysieke ontwikkelingen die daarmee gepaard gaan. Leerlingen eisen in deze fase enerzijds de vrijheid op om te ontdekken, terwijl zij anderzijds juist zeer sterk beïnvloedbaar zijn. Ze vormen een steeds duidelijker beeld van zichzelf en hun relatie tot de wereld (Delfos, 2008). Het is dus van zeer groot belang om voor leerlingen, zeker de meer kwetsbare leerlingen (voor definitie, zie paragraaf 2) rondom deze overgang de juiste begeleiding, ondersteuning en randvoorwaarden te organiseren.

Onderzoek 10-14

In de periode januari tot juni 2017 hebben de samenwerkingsverbanden Noord-Kennemerland PO en VO gezamenlijk onderzoek laten doen naar succes- en risicofactoren in deze overgangperiode. Deze vormen de basis voor een (pedagogisch-didactische en organisatorische) '10-14-aanpak', waarbij specifiek aandacht is voor het versoepelen van de overgang voor jongeren in een kwetsbare positie. Het onderzoek (uitgevoerd door Marije Bosdriesz in samenwerking met een netwerkgroep 10-14 binnen de samenwerkingsverbanden passend onderwijs PO en VO) had als doel het in beeld brengen van belemmerende en bevorderende factoren die een rol spelen bij de overstap van kwetsbare leerlingen van het PO naar het VO. Dit betreft factoren bij zowel leerlingen, ouders en scholen, maar ook meer randvoorwaardelijke systeemfactoren. Het onderzoek bestond zowel uit een literatuurverkenning van binnen- en buitenlandse studies, als uit leergesprekken met betrokkenen bij de overgang van PO naar VO in de regio en thematafels tijdens een PO-VO conferentie. Belangrijkste conclusie uit het onderzoek is dat voor een geslaagde overstap van PO naar VO breder gekeken moet worden dan alleen naar de *cognitieve* ontwikkeling van kinderen. De niet-cognitieve ontwikkeling (sociaal-emotionele ontwikkeling en welbevinden) vormt een cruciale factor bij de overgang. Daarnaast spelen achtergrondkenmerken en factoren in de sociale omgeving (relatie met en invloed van ouders, sociaaleconomische positie en sociaal milieu) een rol.

Aanbevelingen

De onderzoekers bevelen aan om vooral de ontmoeting tussen PO en VO te stimuleren, om vanuit een positie van 'kennen en herkennen' gezamenlijk te werken aan een zo soepel mogelijke overgang. Daarnaast wordt aanbevolen om op korte termijn te starten met pilots die meer gericht zijn op de *inhoudelijke* (in plaats van systeem-)aansluiting tussen PO en VO. Feitelijk gaat het daarbij om een aantal verschillende 'variabelen' die beïnvloed kunnen worden en waarop interventies ontwikkeld en gericht kunnen worden. Variabelen die voor kwetsbare leerlingen bepalen in welke mate zij de overstap veilig kunnen maken. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om welbevinden, sociale inclusie en pedagogische veiligheid. Deze variabelen zijn zeer sterk afhankelijk van de mate waarin leerlingen beschikken over *onderwijsstimulerende* inter- en intrapersonlijke competenties, zoals zelfvertrouwen, doorzettingsvermogen, nieuwsgierigheid en discussie- en dialoogvaardigheid. Deze competenties vormen de randvoorwaarden waaronder de genoemde variabelen zich kunnen ontwikkelen en daarmee bij uitstek de ingang voor een succesvolle interventie om leerlingen stevigheid en bagage mee te geven in de overgang.

Uitwerking van de resultaten en verbinding met Gelijke Kansen Alliantie

Aan het organiseren van de actieve ontmoeting wordt inmiddels binnen de twee samenwerkingsverbanden invulling gegeven. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het continueren van een netwerkgroep PO-VO en door het organiseren van een jaarlijkse POVO-conferentie – dit schooljaar specifiek in het teken van de 10-14-aanpak. In de inhoudelijke aansluiting lag tot op heden de vraag 'hoe te starten' echter open. Voor die inhoudelijke aansluiting lijkt het evident om uit te gaan van de conclusie uit het onderzoek dat een focus op de cognitieve ontwikkeling alleen niet voldoende is en dat sociaal-emotionele en sociaaleconomische factoren een minstens zo belangrijke rol spelen in de kansen van een leerling op een succesvolle overgang en kansrijke toekomst. Vanuit deze gedachte wordt de uitvoering van de 10-14-aanpak in Noord-Kennemerland in verbinding gebracht met de Gelijke Kansen Alliantie, die focust op het creëren van gelijke onderwijskansen voor leerlingen in ongelijke Ausgangssituaties.

2. Doelgroep en afbakening

In het kader van de gezamenlijke uitvoering van de 10-14-aanpak en de Gelijke Kansen Alliantie is het van belang om goed te definiëren wat we verstaan onder 'kwetsbare jongeren'. Jongeren kunnen immers om een scala aan redenen kwetsbaar zijn en voor al deze verschillende vormen van kwetsbaarheid kunnen interventies ontwikkeld worden. In het kader van deze aanvraag definiëren we kwetsbaarheid in termen van sociaal milieu. Het gaat daarbij om kinderen die door hun sociaaleconomische context kwetsbaar zijn en die – bij gebrek aan versterkende compenserende maatregelen – niet over dezelfde kansen kunnen beschikken als hun leeftijdsgenoten met een betere sociaaleconomische Ausgangspositie.

Definitie sociaaleconomische positie of 'sociaal milieu'

Leerlingen binnen de regio Noord-Kennemerland zijn afkomstig uit veel verschillende 'sociale milieus'. Deze term is in het verleden, zeker politiek, op veel verschillende manieren geïnterpreteerd. In beleidsdocumenten wordt sociaal milieu of sociaaleconomische positie vaak één-op-één gelijkgeschakeld met het opleidingsniveau van ouders. In het kader van deze aanvraag doelen we echter op een bredere combinatie van verschillende soorten in het gezin aanwezige 'kapitaal' - in de Bourdieuaanse zin van dat woord:

- **Educatief kapitaal:** kennis, vaardigheden, voorkeuren en attitudes die binnen het gezin aanwezig zijn en ontwikkeling stimuleren;
- **Economisch kapitaal:** financiële middelen en eigendom van het gezin, die gebruikt kunnen worden om invloed uit te oefenen of ontwikkeling te stimuleren;
- **Sociaal kapitaal:** relaties en netwerken van het gezin, die ontwikkeling stimuleren en 'deuren openen';
- **Cultureel kapitaal:** (schoolse) kennis, houdingen, 'know-how', opvattingen en voorkeuren die toegang geven tot posities in de samenleving.

De verdeling van al deze vormen van kapitaal beïnvloedt in zeer sterke mate waarin leerlingen in staat zijn om kansen te benutten op tal van maatschappelijke vlakken – maar met name op onderwijsgebied (zie bijvoorbeeld ook Paulle, 2006).

Geen passend onderwijs

Deze aanvraag is expliciet **niet** van toepassing op leerlingen die, vanuit een individuele ondersteuningsbehoefte, in aanmerking komen voor een specifiek ondersteunings- of zorgarrangement in het kader van passend onderwijs. Voor deze leerlingen zijn alternatieve interventies beschikbaar vanuit de samenwerkingsverbanden passend onderwijs in de regio. Onderhavige aanvraag betreft juist leerlingen voor wie enkel en *juist* het sociaal milieu de barrière vormt voor presteren op niveau.

Probleemstelling: ongelijke kansen door ongelijke uitgangspositie

De sociaaleconomische positie van leerlingen is zeer sterk bepalend voor hun kansen in het funderend en hoger onderwijs. Deze algemene constatering werd in de afgelopen twee jaren concreet en sterk benadrukt door observaties van de onderwijsinspectie in haar jaarrapportage 'De Staat van het Onderwijs'. In zowel de editie 2014/2015 als 2015/2016 beschrijft de inspectie een trend van toenemende kansenongelijkheid binnen het funderend onderwijs. Deze kansenongelijkheid kent in de praktijk meerdere verschijningsvormen (Onderwijsinspectie, 2017):

- Kinderen met hoogopgeleide ouders krijgen vaker een hoog advies dan kinderen van laagopgeleide ouders, ook als cognitieve prestaties gelijk zijn.
- Basisschooladviezen worden vaker naar boven bijgesteld en over de hele linie worden er hogere adviezen afgegeven, maar leerlingen van hoogopgeleide ouders profiteren significant meer van deze trend dan leerlingen van laagopgeleide ouders.
- Leerlingen met laagopgeleide ouders hebben een vijfmaal hogere kans op het krijgen van een te laag advies dan leerlingen met hoogopgeleide ouders.
- Leerlingen met hoogopgeleide ouders komen terecht op hogere niveaus voortgezet onderwijs cq. in een hoger niveau brugklas. De keuze voor het type brugklas is selectief en heeft op zichzelf weer een enorme invloed op op- en afstroomkansen en het uiteindelijk te behalen diplomaniveau.
- Bij het afgeven van het basisschooladvies gaat het niet alleen om de gedocumenteerde cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkelingen van leerlingen, maar vooral ook om het **vertrouwen** dat leraren¹ in leerlingen hebben. In leerlingen met laagopgeleide ouders is dit vertrouwen over het algemeen veel lager dan in leerlingen van hoogopgeleide ouders (pygmalion-effect, zie ook hieronder).

Kortom: het opleidingsniveau² van ouders *bepaalt* het 'vertrouwen' van leraar in leerling, dit vertrouwen *bepaalt* in sterke mate de hoogte (en aanpassingsrichting) het basisschooladvies, dit *bepaalt* de plaatsing in de brugklas en de kans op op/afstroom en dit *bepaalt* in sterke mate de uitstroom uit het voortgezet onderwijs. Deze keten van afhankelijkheid heeft zeer ongunstige gevolgen voor de onderwijskansen van leerlingen met een zwakke sociaaleconomische uitgangspositie. In het in stand houden van deze keten spelen onbewuste effecten een rol op zowel het leerling-, leraar- als ouder niveau. In onderstaande sub-paragrafen beschrijven we deze kort.

Leerlingen

Veel onderzoek, in de psychologie, sociaal-psychologie, pedagogiek en de sociologie, laat zien dat sociaal milieu een zeer verstrekkende invloed heeft op de ontwikkelingskansen van leerlingen. In eerste instantie betreft dit een direct effect op de leerling zelf, waarbij het ontbreken van een of meerdere vormen van kapitaal in de thuissituatie (vaak) een ontwikkelingsachterstand óf significante extra uitdaging impliceert voor de leerling in een onderwijssetting. De verschillende soorten kapitaal binnen het 'sociaal milieu' vertalen zich daarbij enerzijds in zeer concrete zaken: ouders hebben veel boeken thuis en lezen hun kinderen voor, kunnen hun kinderen helpen met huiswerk of kunnen externe hulp bekostigen, nemen hun kinderen mee naar theater, hebben plek in huis om rustig te werken, etc.

¹ In deze aanvraag wordt ten behoeve van leesbaarheid de algemene term 'leraar' gebruikt. Hiermee wordt zowel bedoeld op leraren in het primair onderwijs als op docenten in het voortgezet onderwijs.

² Waarbij uiteraard moet worden opgemerkt dat hier *enkel* opleidingsniveau als indicator voor sociaal milieu gebruikt wordt.

Maar even zo vaak vertaalt het zich in veel minder zichtbare, maar minstens zo belangrijke competenties en attitudes, die niet zo zeer aangeleerd maar meer onbewust 'aangewend' of ingesleten zijn. Denk daarbij aan de vanzelfsprekendheid van vragen stellen en dialoog voeren, aan (het stimuleren van) nieuwsgierigheid naar het onbekende, aan het zelfvertrouwen dat leidt tot doorzettingsvermogen om te ontdekken. Juist deze weinig zichtbare en on- of onderbewuste 'resources' zijn van onschatbare waarde in de ontwikkeling van kinderen. Het ontbreken eraan heeft voor een deel van de leerlingen het gevolg dat zij weliswaar een enorm potentieel hebben, maar niet de tools en houdingen bezitten om dit potentieel te realiseren³.

Leraren

Naast de directe invloed die sociaal milieu op leerlingen heeft, heeft het eveneens een *indirecte* invloed op de ontwikkelingskansen van leerlingen. In de dagelijkse setting van leren en onderwijzen maken leraren de hele dag door keuzes die richtinggevend zijn voor hun handelen. Deze keuzes zijn gebaseerd op het beeld dat de leraar van een leerling heeft en hebben grote invloed op de daadwerkelijke ontwikkeling van de leerling zelf. Daarbij kan zowel gedacht worden aan hele bewuste, tastbare keuzes als bijvoorbeeld de keuze voor een niveau lesstof waarmee een leerling aan de slag kan, of de mate van zelfstandigheid die de leerling krijgt in het verwerken van die lesstof. Maar hiernaast maakt de leraar continu *onbewuste* keuzes, die veel verdere implicaties hebben dan de bewuste. Deze onbewuste keuzes zijn een direct resultaat van de onbewuste verwachtingen die een leraar van een leerling heeft (zie ook het voorbeeld over basisschooladvisering hierboven). Deze verwachtingen zijn niet zo zeer gebaseerd op toetscores of IQ maar veelal juist op basis van leerlinggedrag, -werkhouding, attitude en beheersing van intra- en interpersoonlijke competenties. In de pedagogische literatuur staat dit bekend als het Pygmalion-effect en ondanks dat dit effect reeds in 1968 voor het eerst beschreven is (Rosenthal, 1968) speelt het nog steeds een grote rol in de wijze waarop leraren met leerlingen omgaan en hoe zij hun academische vooruitgang en prestaties beoordelen.

Ouders

Een tweede indirecte invloed van sociaal milieu op de ontwikkelingskansen van kinderen, tenslotte, is de perceptie van ouders zélf met betrekking tot hun eigen invloed in de opvoeding en ontwikkeling van hun kinderen. In de sociologie wordt in dat kader ook wel gesproken van *opvoedingsoriëntatie*, de zaken die ouders primair belangrijk vinden om mee te geven aan hun kinderen. Op hoofdlijnen worden doorgaans vier oriëntaties onderscheiden: autonomie, sociaal gevoel, prestatiegerichtheid en conformisme. Herweijer en Vogels (2004) schrijven daar in hun publicatie *Ouders over opvoeding en onderwijs* over:

"Conformisme wordt wel als de tegenpool van autonomie gezien. Volgens de theorie van Kohn (1969) zijn zelfbepaling en conformiteit elkaar uitsluitende polen van één dimensie. [...] Of ouders de ene of de andere oriëntatie hanteren, is volgens hem afhankelijk van hun sociaaleconomische omstandigheden. Vooral het beroep en de werkervaring zouden van invloed zijn op de waarden die ouders functioneel achten in de opvoeding. Wat voor hen goed werkt, zou ook voor de toekomst van hun kinderen nuttig zijn. Ouders uit een hoge sociaaleconomische klasse zijn in die optiek meer gericht op zelfbepaling, omdat zij in hun werksituatie onafhankelijkheid en zelfstandigheid nodig hebben. Ze beschikken over de daarvoor benodigde vaardigheden en geven die aan hun kinderen door. Andersom zijn ouders uit een lagere sociaaleconomische klasse meer gericht op het overdragen van gehoorzaamheid en aanpassing, omdat dit functioneel is in hun werkomstandigheden. [...] Op die manier kleuren de verschillende posities op de arbeidsmarkt de opvattingen, gedragingen en toekomstverwachtingen van mensen en worden die vertaald in de ideeën over opvoeding. Ouders in de lagere sociale klassen leggen dan meer de nadruk op conformisme en ouders in de hogere sociale klassen meer op autonomie (Van der Slik et al. 1996)."

Dit vertaalt zich enerzijds direct in de concrete waarden en prioriteiten die ouders overdragen aan hun kinderen in de opvoeding. Terwijl (gechargeerd) juist zaken als oordeelsvorming, kritisch denken, zelfvertrouwen en om kunnen gaan met emoties en gevoelens – allemaal onderdelen van de oriëntatie 'autonomie' – individuele ontwikkeling stimuleren, kiezen sociaaleconomisch zwakke ouders in hun opvoeding onderbewust voor een focus op gehoorzaamheid.

Hiernaast vertaalt de sterkere focus op autonomie zich voor sociaaleconomisch kansrijke ouders in het hebben van significant meer *buffers* in de opvoeding. Met buffers wordt in dit kader gerefereerd aan factoren die op een positieve manier een laag vormen tussen de opvoeding van kinderen en de risicofactoren van alledag (zoals stress, armoede, werkloosheid, partnerproblemen). In haar ouderschapstheorie benoemt van der Pas (2008) als belangrijkste buffers:

1. Een minimum aan 'goede-ouder-ervaringen' (waarop de ouder zichzelf ervaart als 'goede ouder');
2. Het vermogen te reflecteren op het eigen functioneren als ouder en daarmee strategie te bepalen ('metapositie');
3. Een behulpzaam sociaal netwerk en een goede taakverdeling;
4. Een gemeenschap die investeert in ouders en hen niet als 'schuldige' ziet van opvoedingsvraagstukken.

Doordat voor kansrijke ouders deze buffers in ruime mate aanwezig zijn, hebben zij over het algemeen de ervaring dat zij veel meer regie hebben over de opvoeding van hun kinderen. Dit regiegevoel uit zich in sterkere betrokkenheid en een actievere bijdrage aan de opvoeding. Juist deze bijdrage (in de vorm van ondersteuning en versterking) is cruciaal in het vermijden van risico's (zie bijv. onderzoek van Weijers en van Drie naar stoppen of volharden van veelplegers).

Interventie: op weg naar een oplossing

Zaak is om van de in de probleemstelling geconstateerde inzichten nu te komen tot oplossingsrichtingen. De aanjaagmiddelen in het kader van de Gelijke Kansen Alliantie bieden een uitgelezen mogelijkheid om initiatieven die op kleine schaal reeds al (aan het) ontstaan zijn een stevige duw in de rug te geven. Op die manier hopen gemeente en samenwerkingsverbanden deze initiatieven te verduurzamen en op termijn beschikbaar te stellen voor een omvangrijker gebied dan waar de hieronder beschreven interventies/proeftuinen zullen plaatsvinden.

Uitgangspunten

Over de drie bovenstaande lijnen – leerling, leraar, ouders - willen onderwijs en gemeente in Alkmaar met elkaar aan de slag om verandering aan te brengen in de schijnbaar vicieuze cirkel die sociaaleconomische achterstand rondom de overgang van primair naar voortgezet onderwijs met zich mee lijkt te brengen. We doen dat in een proeftuin-setting, op beperkte schaal, maar betrekken waar mogelijk (alvast) de regio bij de uitvoering. In de proeftuin willen we in eerste instantie ruimte geven aan het inzetten van innovatieve interventies die de hierboven beschreven belemmerende patronen doorbreken en/of beschermende patronen aanleren of versterken. Deze interventies zijn gericht op leerlingen uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs en de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs, hun leraren en hun ouders. Deze vormen immers, ieder voor zich, een onderdeel van het vraagstuk en daarmee onderdeel van de oplossing. Ouders en leraren vormen daarnaast het ondersteunende netwerk voor de leerling en dragen gezamenlijk bij aan het succes van diens schoolloopbaan. De interventies hebben als doel een warme en vloeiende overgang te realiseren, een doorgaande ontwikkellijn te stimuleren, en te zorgen dat betrokken leerkrachten en ouders weten hoe zij zichzelf krachtig en betekenisvol in dat proces kunnen opstellen.

De voortgang en resultaten van die interventies willen we onderzoeken op hun effectiviteit. Tenslotte willen we de resultaten en ervaringen in bredere kring bekend making door middel van actieve kennisdeling: publicatie, ontmoeting en inzetten van een digitale werkplaats.

Beschrijving interventies

Concreet geven we de voorgenomen interventies vorm rondom de drie hierboven beschreven groepen betrokkenen: leerlingen, leraren en ouders.

▪ **De leerling**

Op leerling niveau wordt ingezet op het aanvullen of compenseren van juist die eigenschappen (vaardigheden, competenties en attitudes) die sociaaleconomisch zwakke leerlingen van huis uit niet aangeleerd hebben gekregen. We baseren ons daarbij op het gedachtegoed van Paul Tough, beschreven in het boek 'How Children succeed' (2012). Tough stelt dat niet per se *cognitieve* prestaties verklaren waarom leerlingen uit de kansrijkere sociale milieus zich succesvol ontwikkelen in de maatschappij, maar dat dit vooral het gevolg is van onbewust van huis uit meegekregen eigenschappen van deze leerlingen. Het gaat daarbij vooral om zaken als doorzettingsvermogen (grit), nieuwsgierigheid, zelfbeheersing, zelfvertrouwen en het in staat zijn tot discussie en dialoog. Tough baseert zich op oa. bekende motivatietheorieën van Deci en Ryan (competentie, relatie, autonomie) en van Carol Dweck (growth vs. fixed mindset) als hij stelt dat deze eigenschappen voor leerlingen die ze bezitten leiden tot een 'sense of belonging' in een schoolsetting. Met andere woorden: leerlingen die deze eigenschappen bezitten voelen zich thuis op school juist omdat deze vaardigheden aldaar leiden tot prestatie (achievement) en erkenning; niet alleen academisch maar zeker ook op sociaaleconomisch en sociaal-emotioneel vlak.

Om deze eigenschappen te versterken voor alle leerlingen zetten we in op twee verschillende pijlers: enerzijds het concreet aanbieden van klassikale trainingen in deze (interpersoonlijke) vaardigheden, competenties en attitudes in de groepen 7 en 8 van het primair onderwijs en de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs op de pilotscholen. Daarbij wordt uiteraard zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij bestaande methodes voor sociale vaardigheden / sociale veiligheid in de scholen. Anderzijds door in de klassen te zorgen voor het juist *klimaat* om deze eigenschappen ook te laten ontluiken. Concreet betekent dat het ontwikkelen van nieuwe werkvormen (bijvoorbeeld civic interviews: waarderende interviews met een sociaal-filosofisch karakter) en het inrichten van nieuwe samenwerkingsvormen, waarbij als uitgangspunt dient dat heterogeniteit de basis vormt voor optimale ontwikkelkansen van *alle* leerlingen in de klas (zie bijvoorbeeld Kahlenberg, 2006).

▪ **Leraar**

Op het niveau van de leraar is het van belang dat leraren zich, in hun werkproces, bewust worden van de eerder beschreven onderbewuste denkbeelden en aannames over leerlingen die hun handelen sturen. Dat zij deze bij zichzelf en bij anderen leren herkennen, leren benoemen en leren te gebruiken óf ontwijken in het lesgeven, maar vooral ook in het beoordelen van leerlingen. Het schooladvies halverwege groep 8, de aanloop hiernaartoe en het eerste jaar op het voortgezet onderwijs vormen in tijd het werkgebied van deze interventie. Doel van deze interventie is driedelig

1. In eerste instantie dienen leraren als gevolg van de interventie hun eigen onbewuste beelden en aannames beter te leren kennen. Ze dienen beter inzicht te krijgen in de onbewust processen die leiden tot het eerder beschreven Pygmalion-effect, hoe deze blootgelegd en herkend kunnen worden en hoe men elkaar hier in de dagelijkse werksetting scherp op kan houden.
2. Ten tweede wordt binnen de interventie gewerkt aan het scholen van leraren om hen meer in een positie te krijgen vanwaaruit zij zich kunnen opstellen als 'participatief etnografisch onderzoeker', handelend vanuit de kaders van 'appreciative inquiry'. Dat wil zeggen: leraren zijn zich met 'gedistantieerde betrokkenheid' bewust van de eigen invloed op een leerling en van de richting die zij met een leerling op willen en kunnen gaan. Appreciative Inquiry als denkkader helpt leraren om de beginsituatie van hun leerlingen beter te begrijpen en zodoende ook het de meest relevante aanpak en het meest relevante materiaal voor hun ontwikkelingsproces te kiezen, dit proces te observeren, te stimuleren en te sturen door te appelleren aan de motivatie van de (individuele) leerling. Op die manier vormt de leraar een combinatie van onderwijzer, coach én onderzoeker die zijn bevindingen direct toepast.

▪ Ouders

Op het niveau van ouders heeft het onderwijs zelfstandig slechts een beperkte verantwoordelijkheid en is de samenwerking met partners in het sociaal domein onontbeerlijk. Eerste partij die hier een rol in heeft is de gemeente Alkmaar, voor wie samenwerking met alle partijen in relatie tot de ouders eveneens een belangrijke doelstelling vormt. Toch is de drempel om ouders te bereiken via school (leraren/ouderavonden/ouderkamers) vaak lager dan vanuit de gemeente. Deze staat gevoelsmatig verder weg van ouders, scholen hebben vaker 1-op-1 contact. Scholen en gemeenten werken daarom op het gebied van het bereiken van ouders samen. Vanuit de gemeente Alkmaar zal voor elk van de deelnemende scholen de invulling voor tenminste één ouderavond worden ontwikkeld die specifiek ingaat op de *invloed* die ouders hebben op de ontwikkeling van hun kinderen en de handvatten die zij daarbij beschikbaar hebben. Doel is om (juist sociaaleconomisch zwakke) ouders inzicht te geven in hoe deze ontwikkeling werkt en dat deze beïnvloedbaar en *veranderbaar*. Dat zij, door te geloven in de mogelijkheden van hun kind en dit actief uit te dragen en te stimuleren, die ontwikkeling verder helpen en dat zij als ouder de mogelijkheid hebben om de *regie* te nemen in de opvoeding. We willen het bij veel ouders ingesleten beeld van 'conformiteit' proberen uit te dagen door ze taal en tools voor het tegenovergestelde te geven. In de uitwerking van deze ouderavonden zal de eerder genoemde ouderschapstheorie van Alice van der Pas een belangrijke kapstok vormen. Juist immers de beweging van conformiteit naar autonomie faciliteert het ontstaan van de door van der Pas genoemde 'buffers'. Daar speelt echter de bredere gemeenschap, waaronder het onderwijs en instanties rondom het gezin, ook een belangrijke rol in. Vanuit het onderwijs, het CJG en de lokale organisaties voor jeugdhulp zullen daarom expertise en ervaring worden gebruikt bij de voorbereiding van en uitvoering van de avonden. Samen met hen zal eveneens worden nagedacht over het inzetten van alternatieve kanalen om deze interventie te versterken. Daarvoor komen vooral die kanalen in aanmerking die als primair doel hebben te investeren in het versterken van de relatie met ouders, zoals huisbezoeken, het openstellen van school voor ouders door middel van bijvoorbeeld ouderkamers of opvoedspreekuren. We leggen deze verbinding vanuit het besef dat het betrekken van ouders en het inzetten op verandering van mindset en gedrag een zeer grote opgave is; een klein onderdeel van een sociaal-maatschappelijk zeer complex vraagstuk waarvoor alleen het organiseren van een ouderavond niet 'de' oplossing zal zijn. Een sociaaleconomische positie gaat immers veelal gepaard met of wordt beïnvloed door vraagstukken op andere sociale terreinen dan alleen de opvoeding: armoede, werk, sociale netwerken, etc. Toch vormt deze specifieke interventie een sterke schakel in de verandering die gemeente en onderwijs met deze aanvraag willen initiëren. Juist omdat ouders zo'n belangrijke rol spelen in de toekomst van hun kinderen, kunnen zij in een aanvraag als deze niet onbelicht blijven. Vanuit

Beoogde resultaten

De beschreven interventies op drie niveaus (leerling, leraar, ouders) moeten in de praktijk leiden tot de volgende beoogde resultaten op hoofdlijnen:

Leerling uitkomsten

Op leerlingniveau verwachten we verwachten dat de interventies leiden tot:

- Dat doelgroepleerlingen zich merkbaar meer thuis voelen op school ('sense of belonging').
- Dat doelgroepleerlingen die vergelijkbaar scoren met niet-doelgroepleerlingen op intelligentie, eveneens meetbaar vergelijkbaar scoren op welbevinden en sociale competentie (bv. m.b.v. SCOL of ZIEN).
- Dat leerlingen de overstap van het basis- naar het voortgezet onderwijs merkbaar ervaren als logisch aansluitend (in termen van leerstof, uitdaging en wat er van hen aan sociale competenties gevraagd wordt).
- Dat onder- en overadvisering meetbaar afneemt
- Dat doelgroepleerlingen meetbaar minder afstromen op het voortgezet onderwijs.

Leraar uitkomsten

Op het niveau van leraren verwachten we verwachten dat de interventies leiden tot:

- Dat gelijke prestaties van leerlingen met een verschillende sociaaleconomische achtergrond meetbaar leiden tot gelijk advies

- Dat leraren in groep 7 en 8 van het basisonderwijs en leerjaar 1 en 2 van het voortgezet onderwijs zich merkbaar bewuster zijn van de eigen onderbewuste denkbeelden en aannames over leerlingen, die hun handelen sturen.
- Dat leraren in groep 7 en 8 van het basisonderwijs en leerjaar 1 en 2 van het voortgezet onderwijs dit bewustzijn merkbaar kunnen vertalen naar toepassing in hun dagelijkse onderwijsproces.
- Dat leraren in groep 7 en 8 van het basisonderwijs en leerjaar 1 en 2 van het voortgezet onderwijs merkbaar ervaren dat zij met behulp van dit bewust zijn beter in staat zijn richting te geven aan de ontwikkeling van doelgroepkinderen.
- Dat leraren in groep 7 en 8 van het basisonderwijs en leerjaar 1 en 2 van het voortgezet onderwijs bekend zijn met de uitgangspunten van appreciative inquiry en deze kunnen toepassen in de onderwijspraktijk;
- Dat er tenminste één doorgaande werkvormlijn ontwikkeld is van groep 7 tot en met leerjaar 2 VO, waarin leerlingen inter- en intrapersonlijke vaardigheden kunnen oefenen.

Ouder uitkomsten

Op het niveau van ouders verwachten we dat de interventies leiden tot:

- Dat ouders merkbaar hun kennis en inzicht vergroten met betrekking tot hun eigen rol in het ontwikkelen van inter- en intrapersonlijke vaardigheden bij hun kinderen;
- Dat voor de ouders in de doelgroep merkbaar het besef toeneemt dat zij een actieve regierol kunnen spelen in de opvoeding van hun kind en in de stimulering van cognitieve sociaal-emotionele en inter-/intrapersonlijke aspecten.
- Dat ouders zich merkbaar meer gesteund voelen in hun rol van opvoeder.
- Dat ouders merkbaar beschikken over meer 'buffers' in hun dagelijkse opvoedingspraktijk.

Bereik interventies

De interventie is gericht twee cohorten van leerlingen uit groep 7 en groep 8 van het primair onderwijs en leerjaar 1 en 2 van het voortgezet onderwijs. Uitgaande van een gemiddelde groepsgrootte van 28 leerlingen en deelname van 5 PO- en 2 VO-scholen:

- bereiken de leerlinggerichte interventies plusminus 600 leerlingen;
- bereiken de leraargerichte interventies plusminus 25 onderwijsprofessionals;
- bereiken de ouderinterventies plusminus 400 gezinnen.

De lessen die uit de interventies getrokken kunnen worden, zullen na de projectperiode worden vertaald in een regiobrede aanpak. Dit vertaalt zich uiteraard in een significant groter bereik dan de initiële interventies binnen het project omvatten.

Onderzoek en methodologie

Om meer te kunnen zeggen over de daadwerkelijke impact van de voorgestelde interventies is het van belang om deze, voor zover mogelijk, longitudinaal te volgen op effect. Voor de leerling- en leraarinterventies zetten we daarbij in op een *verkennende* methodologie. Met de keuze voor een verkennende methodologie geven we gehoor aan de zichtbare en voelbare beweging in het publieke domein om in het meten van kwaliteit en effect en het verantwoorden van middeleninzet een combinatie te kiezen van *meetbare* en *merkbare* factoren. Dit in plaats van een 'harde' effectanalyse, waarbij vaak kunstmatig wordt gezocht naar objectieve, kwantitatieve data – juist in een zo vloeibaar veld als onderwijs.

Methodologie

Voor uitvoering van het onderzoek kiezen we daarom voor een methodologie die het zwaartepunt legt op het *merkbare*. We gebruiken uiteraard meetbare elementen als raamwerk voor de effectmeting (bijvoorbeeld ontwikkeling CITO-scores, ontwikkeling schooladviezen en bijstellingen) maar gaan vooral uit van de kracht van het narratief – het aan het woord laten van betrokkenen over de door hen *ervaren* resultaten van de interventies. We maken daarbij gebruik van de steeds beter doorontwikkelde en betrouwbaarder mogelijkheden in het kwalitatief onderzoek. Uitgangspunt daarbij is de methode van Participative Narrative Inquiry of de 'narratieve methode'. Dit is een onderzoeksbenadering waarbij wordt gewerkt met de (ruwe) verhalen van bij het onderzoeksonderwerp of de interventie betrokken participanten. Deze verhalen worden gebruikt als basis voor het, *met de participanten zelf*, orde scheppen in en betekenis geven aan hun persoonlijke ervaringen om op die manier inzicht te krijgen in complexe processen. De methode gaat uit van de kracht van verschillende waarden- en gevoelskaders en overtuigingen, die persoonlijke perspectieven op gebeurtenissen kleuren. De kracht van de methode ligt erin dat het 'elementen van feiten, waarheid, bewijs en bewijsmateriaal, mening en argumentatie gebruikt voor betekenisgeving, maar dat dit altijd gebeurt *uit perspectief* om zo *perspectief te creëren*' (Kurtz, 2014).

Het betekent in de praktijk dat zowel leerlingen, ouders en leraren als betrokken professionals aan het woord zullen komen (in praktijk en in rapportage) en dat we van hen leren wat de impact van de interventies is geweest en wat mogelijkheden voor vervolg zijn.

Methodologische ondersteuning en uitvoering van het onderzoek

Voor het doorontwikkelen van de methodologische aanpak en de specialistische methodologische begeleiding schakelen we voor tenminste 20 dagdelen het Kohnstamm Instituut in. Zij fungeren, vanuit hun rol als onderwijskundig/pedagogisch kennis- en onderzoekscentrum als onze kritische partner in het belang van validiteit, betrouwbaarheid en generaliseerbaarheid.

We kiezen er daarbij voor om de uitvoering van het onderzoek zelf ter hand te nemen. Dat betekent bijvoorbeeld dat we, op basis van de beschreven probleemstelling en voorgestelde methode een onderzoeksplan opstellen, leiding en uitvoering geven aan het proces

van kwalitatieve dataverzameling en -analyse en de resultaten voor andere schoolbesturen, regio's en geïnteresseerden zichtbaar maken in een of meerdere publicaties.

Controlevariabelen

Om de kwalitatieve onderzoeksresultaten cijfermatig 'in te bedden', maken we gebruik van een beknopte set aan kwantitatieve controlevariabelen. Deze controlevariabelen hebben betrekking op de advisering, de overgang van primair naar voortgezet onderwijs en de bestending van het leerniveau op het voortgezet onderwijs. Variabelen die in dit kader *tenminste* gevolgd zullen worden (waarbij een vergelijking gemaakt zal worden tussen vóór, tijdens en na de interventies) zijn:

- Frequentieverdeling advisering, ten opzichte van vergelijkbare regio's en landelijk gemiddelden (ook specifiek voor de doelgroep);
- Mate van over- en onderadvisering;
- Uitstroom PO versus instroom VO;
- Bestending leerniveau (onderbouwrendement VO);
- Instroom VO versus uitstroom VO;

Daarnaast nemen we bij de interpretatie van de kwalitatieve gegevens een aantal 'standaardvariabelen' in ogenschouw, waaronder (uiteraard indien toepasbaar op de specifieke doelgroep) tenminste sociaaleconomische achtergrond, opleidingsniveau ouders, etnisch-culturele achtergrond van ouders, gezinssamenstelling, leeftijd kind, aantal ervaringsjaren leraar, schoolgrootte en leerling populatie school (in termen van gewichten). Deze gegevens distilleren we zoveel mogelijk uit bestaande systemen, zoals BRON.

Kennisdeling en verbinding met de regio

Willen behaalde en beschikbare resultaten van onderzoek en interventies een verdere impact hebben dan enkel het werkgebied in de gemeente Alkmaar, dan zullen deze gedeeld moeten worden. Dat delen gebeurt op verschillende manieren:

- **Publicatie van onderzoeksresultaten:** de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van de ingezette interventies wordt zowel tussentijds als aan het einde van de proeftuinperiode gedeeld. Tussentijds zal dit gebeuren door middel van een 'onderzoeksjournal' op de website van de beide samenwerkingsverbanden (PO en VO) en de gemeente Alkmaar. De samenwerkingsverbanden worden hierbij gebruikt als 'spreekbuis', gezien hun centrale rol in het onderwijsveld. In deze journaals beschrijven we de voortgang van het onderzoek, de vraagstukken waar we tegenaan lopen en de aanpak die we hanteren. Aan het einde van de proeftuinperiode wordt door onderwijs en gemeente gezamenlijk een onderzoeksrapportage gepubliceerd waarin de eindresultaten van het onderzoek naar de interventies wordt beschreven en suggesties worden gedaan voor vervolgonderzoek of – interventies. De onderzoeksrapportage vormt de basis voor tenminste een publicatie in een vaktijdschrift, bijvoorbeeld *Didactief of BasisschoolManagement*.
- **(Blended) delen van ervaringen:** gedurende de proeftuinperiode bieden we betrokken medewerkers (leraren, ib'ers, directeuren, jeugdhulpmedewerkers, etc.) de mogelijkheid om hun ervaringen met de interventies te delen. We bieden deze mogelijkheid enerzijds offline, door middel van het organiseren van voortgangsbijeenkomsten op de scholen. Daarbij zullen de consultants van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs een organiserende en begeleidende rol spelen. Hiernaast bieden we de mogelijkheid voor allen betrokkenen om met elkaar van gedachten te wisselen en ervaringen te delen via een online 'digitale werkplaats'. Deze werkplaats is inmiddels bij/door beide samenwerkingsverbanden (PO en VO) ingericht en gebruiksklaar.
- **Conferentie Gelijke Kansen:** tenslotte organiseren we een conferentie "PO-VO Gelijke Kansen" in het najaar van 2018 om op brede schaal de ontmoeting en uitwisseling van kennis en ervaring te faciliteren. Voor deze bijeenkomst nodigen we zowel onderwijzend personeel uit de groepen 7 en 8 van het primair onderwijs, als docenten uit de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs uit. Hiernaast nodigen we jeugdpartners uit het sociaal domein (CJG, JGZ) uit via de gemeenten. De conferentie is niet enkel bedoeld voor de Alkmaarse scholen en ketenpartners, maar is toegankelijk voor alle scholen en ketenpartners (gemeenten) in de regio Noord-Kennemerland. Tijdens de conferentie delen we niet alleen ervaringen, maar kijken we ook met elkaar welke potentie de verschillende interventies/aanpakken hebben voor breder inzet in de regio.

Bereik kennisdeling

Doel van kennisdeling is uiteraard om resultaten en ervaringen zo breed mogelijk te delen. Op die manier worden geïnvesteerde tijd en middelen optimaal benut en kunnen de resultaten optimaal fungeren als inspiratiebron of (kennis)basis voor eigen-, nieuwe- of vervolginventies. Met de bovengenoemde interventies verwachten we het volgende bereik te realiseren:

- **Publicatie van onderzoeksresultaten:**
 - a. *Onderzoeksjournal:* 98 PO-scholen (+/- 21.000 leerlingen) en 26 VO-scholen (+/- 15.000 leerlingen)
 - b. *Publicatie vaktijdschrift:* Didactief (+/- 11.000 abonnees) en/of Basisschool Management (+/- 2200 abonnees)
- **(Blended) delen van ervaringen:**
 - a. *Digitale werkplaats:* 500 (onderwijs- en jeugd-) professionals regiobreed

- b. *Voortgangsbijeenkomsten*: 30 professionals (onderwijsgevend personeel groep 7 en 8 PO en leerjaar 1 en 2 VO van betrokken scholen)
- **Conferentie gelijke kansen:**
 - a. 200 professionals regiobreed (onderwijsgevend personeel groep 7 en 8 PO en leerjaar 1 en 2 VO van de betrokken scholen)

Begroting

Cofinanciering

Voorwaarde voor aanvraag van de projectsubsidie Gelijke Kansen in het Onderwijs is een cofinanciering van tenminste 33% van de kosten die gepaard gaan met de ontwikkeling en uitvoering van interventies. Dit betekent dat er, op een maximale aanvraag van €70.000 aan subsidie, sprake moet zijn van een cofinanciering van €23.350. De samenwerkingsverbanden passend onderwijs PO en VO en de gemeente Alkmaar, elk vanuit hun rol als samenwerkingspartner in en sponsor van dit project, cofinancieren de aanvraag ieder voor een derde. Dit betekent dat zij ieder €7.785 bijdragen aan de uitvoering van de interventies. Deze cofinanciering zal, zowel vanuit de samenwerkingsverbanden als vanuit de gemeenten, plaatsvinden in *personele inzet*.

Daarbij mag, uitgaande van een gemiddelde werkgeverslast van €70.000 voor fulltime inzet van een HBO+-geschoolde professional, worden uitgegaan van inzet van 0,12 fte. Uitgaande van een 36-urige werkweek impliceert dit ureninzet per cofinancierende partij van 195 uur.

Hiernaast, aanvullend op de vereiste cofinanciering, zullen de deelnemende scholen ieder voor zich eveneens een bijdrage leveren aan de uitvoering van de interventies. Ook deze bijdrage zal vertaald zijn in personele inzet binnen de taakuren van het onderwijsgevend en/of – ondersteunend personeel. Juist door ieder, vanuit de eigen mogelijkheden, bij te dragen aan het project creëren we gezamenlijk commitment voor deze waardevolle interventies.

Projectbegroting

DEEL 1 – INTERVENTIES	€	opmerkingen
a. leerling		
Inzet training 5 basisscholen	€13.500	
Inzet training 2 vo-scholen	€6.500	
Ontwikkeling doorlopende werkvormen 5 basis- + 2 VO-scholen	€10.000	
Coördinatie en begeleiding	€3.000	
b. leraren		
Training leraren groep 7 en 8 PO en leerjaar 1 en 2 VO 5 basisscholen + 2 VO-scholen	€15.000	
Begeleiding leraren groep 7 en 8 PO en leerjaar 1 en 2 VO 5 basisscholen + 2 VO-scholen	€15.000	
Coördinatie en begeleiding	€3.000	
c. ouders		
Ouderavond op 5 basisscholen + 2 VO-scholen	€4.000	
subtotaal	€ 70.000	
DEEL 2 – ONDERZOEK	€	opmerkingen
Uitvoering onderzoek	€15.000	
Inzet Kohnstamm 20 dagdelen (€500 p/dd)	€10.000	€ 500 per dagdeel
Onderzoeks- en projectleiding (€500 p/dd)	€5.000	€ 500 per dagdeel
subtotaal	€ 30.000	

DEEL 3 – KENNISDELING	€	opmerkingen
Delen en publicatie van onderzoeksresultaten	€4.000	
Inzet en uitbreiding community-learning	€1.000	
Regiobrede conferentie 'Gelijke Kansen'	€5.000	
<i>subtotaal</i>	<i>€ 10.000</i>	
TOTAAL	€110.000	

Literatuurlijst

Delfos, M.F. (2008) *Vershil mag er zijn. Waarom er mannen en vrouwen zijn*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker

Herweijer, L. en Vogels, R. (2004) *Ouders over opvoeding en onderwijs*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Inspectie van het Onderwijs (2017) *Staat van het Onderwijs. Onderwijsverslag 2015/2016*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs

Pas, A. van der (2008) *Het nut van ouderschapstheorie – en de valkuilen*.

Te downloaden via: <http://www.alicevanderpas.nl/pdf/Art-08-vdPas-Hetnutvanouderschapstherie.pdf>

Paulle, B. (2006). *Voorbij oude debatten. Een voorstel voor 'economische' desegregatie van het onderwijs*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam

Kahlenberg, R.D. (2006). *A New Way on School Integration*. Washington DC: The Century Foundation

Kurtz, C.F. (2014). *Working With Stories In Your Community or Organization: Participative Narrative Inquiry*. New York: Kurtz-Fernhout Publishing

Rosenthal, R. en Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom: Teacher expectations and pupils' intellectual development*. New York: Holt.

Tough, P. (2012). *How Children Succeed. Grit, curiosity and the hidden power of character*. New York: Houghton Mifflin Harcourt